КІНЕЦЬ КАЗКИ

I

Стіл був з тесаних вручну ялинових дощок, і людям, що грали у віст, часто не зовсім зручно було присувати до себе взятки по нерівній поверхні. Сиділи вони у спідніх сорочках, піт градом котився у них по обличчях, а проте ноги — хоч і в мокасинах та вовняних шкарпетках — пощипувало від зашпорів. Така була в цій маленькій хатині різниця температури між долівкою і рівнем, вищим на якийсь ярд. В залізній юконській грубці, аж червоній з жару, гоготіло полум’я, а за вісім футів від неї, на полиці, прибитій низько біля дверей, шматки оленини й грудинки зовсім замерзли. Двері на третину від долівки вкривав товстий шар наморозків. У шпаринах поміж колод, поза лежанками, виблискував білий іній. Крізь вікно, запнуте промащеним папером, сочилося світло. Зсередини нижній край паперу взявся памороззю від людського дихання.

Робер віста був неабиякої ваги: ті двоє, що програють, мали прорубати на Юконі, вкритому снігом та кригою на сім футів завгрубшки, ополонку, щоб ловити рибу.

— Отакий мороз у березні — це щось незвичайне, — зауважив той, що тахлював карти. — Скільки градусів, як ви гадаєте, Бобе?

— Та, мабуть, п’ятдесят п’ять, а то й усі шістдесят під нулем. А як ви скажете, док?

Лікар повернув голову і глянув на двері, ніби міряючи висоту наморозків.

— П’ятдесят, і не більше. А може, й трохи менше — скажімо, сорок дев’ять. Крига на дверях доходить до позначки "п’ятдесят", але,

зверніть увагу, верхній край зубцями. Коли мороз добирався до сімдесяти, крига піднімалася на цілих чотири дюйми вище.

Він узяв свої карти і, не. перестаючи розбирати їх, гукнув "увійдіть" тому, хто постукав у двері.

Прибулець виявився високим, широкоплечим шведом, хоча його національність годі було визначити, аж поки він не скинув шапки з навушниками і не розтопив криги, що понамерзала на бороді та вусах і ніби маскувала йому лице. А тим часом люди за столом дограли один кін.

— Я чув, тут у вашому таборі лікар, — запитально сказав швед, тривожним поглядом обводячи всі обличчя. Його ж лице, виснажене й змучене, свідчило про сильний і задавнений біль. —Я приїхав здалеку. З північної розтоки Вайо.

— Я лікар. А що таке?

У відповідь прибулець підняв ліву руку — вказівний палець на ній страшенно розпух. Чоловік недоладно й плутано почав розповідати, як скоїлася з ним ця біда.

— Дайте я гляну, — нетерпляче урвав лікар. — Покладіть руку на стіл. Сюди, отак!

Обережно, наче то була не знати яка болячка, швед зробив усе, що йому наказано.

— Гм! — буркнув лікар. — Вивих! І треба ж було їхати аж за сто миль заради цього! Я його миттю вправлю. Стежте за мною, — вдруге й самі це зможете зробити.

Поставивши свою руку руба, лікар без попередження щосили вдарив нею просто по набряклому, скривленому пальці. Чоловік зойкнув з жаху й болю. То був якийсь звірячий крик, та й обличчя у нього було мов у розлюченого звіра, що ось-ось кинеться на такого недоречного жартуна.

— Тепер гаразд, — гостро і владно заспокоїв його лікар. — Ну, то як почуваєтесь? Легше стало, еге? Звісно. А вдруге ви й самі це зробите. Граємо далі, здавайте, Строзерсе! Здається, наша візьме.

Мало-помалу на шведовому обличчі проступили ознаку полегкості та роботи думки. Гострий біль минувся, пальцеві полегшало. Муки скінчилися. Здивовано й чудуючись він розглядав свого пальця, поволі згинаючи та розгинаючи його. Потім поліз у кишеню й дістав торбинку з золотом.

— Скільки?

Лікар нетерпляче хитнув головою.

— Нічого. Я не практикую... Ваш хід, Бобе.

Швед важко переступив з ноги на ногу, знов оглянув палець і захоплено подивився на лікаря.

— Добра ви людина. Як вас хоч звати?

— Ліндей, доктор Ліндей, — відповів Строзере, немов хотів урятувати свого партнера від роздратування.

— Півдня вже минуло, — сказав Ліндей шведові, тахлюючи карти, коли перший кін скінчився. — Краще лишайтеся ночувати. Як його їхати в таку холоднечу. Тут є вільна лежанка.

Лікар був стрункий і дужий брюнет з худорлявими щоками й тонкими губами. Гладенько виголене обличчя хоч і бліде, але здорове, рухи швидкі й точні. Він грав у карти впевнено, не вагаючись. Погляд його чорних очей, прямий і проникливий, здавалося, схоплював саму суть речей. Тонкі нервові руки начебто створені були для тонкої роботи і навіть на перший погляд справляли враження сили.

— Наша! — заявив він, беручи останню взятку. — А тепер ще робер — і буде ясно, хто рубатиме ополонку.

У двері знову постукали, і лікар крикнув: "Увійдіть! "

— Либонь, цього робера нам так і не дадуть закінчити, — поскаржився він, коли двері відчинились. — А з вами що сталося? — Це вже до того, хто увійшов.

Прибулець марно намагався розкрити рота, скутого кригою так само, як і щоки. Виразно знати було, що він багато днів пробув у дорозі. Шкіра на вилицях йому аж почорніла, не раз відморожена. Від носа до підборіддя — суцільний лід, і тільки один отвір лишився для дихання. Через цей отвір він випльовував тютюновий сік, що, стікаючи, замерзав бурштиновою бурулькою з гострим кінцем, як борідка у Ван-Дейка[47].

Посміхаючись самими очима, він мовчки кивнув головою і підсунувся ближче до грубки, щоб розтав лід і можна було говорити. І сам цьому допомагав, обдираючи пальцями крижинки, що тріщали й шипіли, падаючи на грубку.

— Нічого зі мною не сталося, —нарешті спромігся він. — Але якщо у вашому гурті є лікар, то він дуже потрібний. Там на Малому Пеко чоловік зчепився з пантерою, і вона його страх як понівечила.

— А це далеко? — запитав лікар.

— Та щось із сотню миль.

— Давно це трапилось?

— Я три дні сюди добирався.

— І дуже покалічила?

— Плече вивихнуто. Напевне, кілька ребер зламано. Праву руку перебито. І все тіло, крім обличчя, аж до кісток роздерто. Дві-три найбільші рани ми сяк-так зашили й перев’язали артерії шворками.

— Опорядили, значить, — оскірився Ліндей. — А де ж були ті рани?

— На животі.

— Ну, тепер він уже готовий.

— Зовсім ні! Спершу ми їх чисто промили розчином проти блощиць, а вже потім зашили. У нас нічого не знайшлося, крім лляних ниток, але ми їх теж промили.

— Досі він уже мертвяк, — зробив висновок Ліндей, сердито перебираючи карти.

— І не подумає. Не такий це чоловік, щоб умерти. Він знає, що я поїхав по лікаря, і доживе, поки ви не приїдете. Він не здасться смерті. Я його знаю.

— Християнське вчення проти гангрени, еге? — знов оскірився лікар. — Але я не практикую. Та ще щоб їхати заради мерця аж за сто миль в таке морозище!

— А таки й їхати — заради людини, що й не думає вмирати.

Ліндей похитав головою.

— Шкода, що ви дурно їхали. Краще лишайтеся тут ночувати.

— І не думаю. Ми вирушимо через десять хвилин.

— Звідки у вас ця певність? — спалахнув Ліндей.

І тут Том Доу вперше в житті виголосив промову:

— Бо він таки доживе до вашого приїзду, навіть коли б ви цілий тиждень вирішували, чи варто їхати. До того ж із ним його жінка, вона й сльозинки не зронила і допоможе йому продержатися, доки ви приїдете. Вони до нестями люблять одне одного, і воля в неї така ж сильна, як і в нього. Якщо дух його ослабне, вона вкладе в нього свою безсмертну душу і примусить його жити. Та тільки він не ослабне, можете закластися на це. Я — можу. Ставлю три унції проти одної, що він буде живий-живісінький, коли ви приїдете. У мене там на березі собачий запряг. Зважайте — через десять хвилин ми мусимо вирушити і мусимо дістатися туди менш як за три дні, бо поїдемо вже пробитою стежкою. Ну, я йду до собак і жду вас через десять хвилин.

Том Доу спустив навушники, надів рукавиці й вийшов.

— Дідько б його вхопив! — вигукнув Ліндей, обурено глянувши на зачинені двері.

II

Того вечора, коли вже давно смеркло, Ліндей і Том Доу, пройшовши двадцять п’ять миль, зупинилися розбити табір. Це була немудра, добре

знайома їм справа: розпалити багаття на снігу, поруч на ялинових гілках розстелити хутра для спільної постелі, а за нею розіпнути довгастий шмат брезенту, щоб відбивалося тепло. Доу нагодував собак і нарубав льоду та дров. Щоки у Ліндея горіли від морозу, коли він підсів до вогню зварити вечерю. Вони добре поїли, запалили люльки і розмовляли собі, поки сушилися їхні мокасини біля багаття, а потім, загорнувшись у хутра, поснули мертвим сном здорових і стомлених людей.

На ранок нечуваний о цій порі мроз пересівся. Ліндей визначив, що температура тільки градусів з п’ятнадцять під нулем і ще підвищується. Доу стривожився. Сьогодні шлях їхній проходитиме через каньйон, пояснив він, і якщо почнеться весняна відлига, його затопить водою. Схили ж каньйону кількасот, а то й кілька тисяч футів Заввишки. Продертися ними можна, але тоді вони дуже забаряться.

Того вечора, зручно розташувавшися табором у темній, похмурій ущелині, вони пахкали люльками й скаржилися на спеку. Обидва погодилися на тому, що термометр, мабуть, показує вище від нуля — вперше за півроку.

— Ніхто так далеко на півночі й не чував про пантер, — казав Доу. — Рокі називає її кугуаром. Та я багато їх убив у Керрі, в штаті Орегон, — звідти я родом, — і ми звали їх пантерами. Але чи так, чи сяк, проте більшої кішки я зроду не бачив. Справжній тобі кіт-чудовисько. І як вона забралася в таку далечінь? Оце диво!

Ліндей нічого не відповів. Він уже куняв. Від настромлених на дрючках мокасинів хмарою здіймалася пара, але він не помічав цього й не перевертав їх. Собаки, позгортавшись у пухнасті клубки, спали на снігу. Потріскувало тліючи вугілля, і тим ще більш помітна була глибока тиша довкола. Зненацька Ліндей прочнувся і глянув на Доу, а той, зустрівшись із ним наглядом, кивнув головою. Обидва прислухалися. Здалеку долинув якийсь тривожний глухий стугін, що переріс у сильний погрозливий рев. По тому, як він наближався, все зростаючи, проносячись над вершинами гір та глибинами каньйонів, схиляючи ліс

перед собою і пригинаючи хирні сосни, які росли з розпадин на стрімких схилах ущелини, вони зрозуміли, що це таке. Вітер, дужий і теплий — запашний подих весни, — пролетів повз них, сипонувши дощем іскор з багаття. Собаки, прокинувшися, посідали на задні лапи, задерли похмурі морди і по-вовчому протягло завили.

— Це Чінук, — сказав Доу.

— Отже, рушаємо річкою?

— Звичайно. Бо ж десять миль нею пройти легше, аніж одну по берегових кручах. — Доу пильно приглянувся до Ліндея. — Ми ж сьогодні вже пройшли п’ятнадцять годин! — крикнув він, пересилюючи вітер, і знову, ніби випробовуючи Ліндея, помовчав. — Док, — сказав він нарешті, — а чи стане у вас завзяття?

Замість відповіді Ліндей вибив люльку і почав натягати вогкі мокасини. Хилячись од вітру, вони вдвох за кілька хвилин запрягли собак і згорнули табір, прив’язали до санок начиння та хутра, на яких так і не довелося поспати. Потім уже до самого світанку пробивалися тим слідом, що його проклав Доу майже тиждень тому. І цілу ніч ревів Чінук, а вони все підганяли виснажених собак та напружували свої знесилені м’язи. Так пройшли вони ще півдоби і зупинилися на сніданок після переходу в двадцять сім годин.

— З годину можна поспати, — сказав Доу після того, як вони жадібно проковтнули кілька фунтів струганої оленини, підсмаженої з грудинкою.

Своєму супутникові, одначе, Доу дозволив поспати цілих дві години, хоч сам боявся й очі заплющити. Він тим часом ставив позначки на м’якій поверхні снігу, що танув тепер просто на очах: за дві години осів на три дюйми. Під спів весняного вітру звідусюди линуло ледве чутне, але близьке дзюрчання невидимих вод. Малий Пеко, підсилений

численними струмочками, повстав проти зимових кайданів і з тріском та гуркотом ламав кригу.

Доу торкнув Ліндея за плече один раз, другий, потім почав трусити щосили.

— Док, — захоплено пробурчав він, — пу й мастак же ви спати!

Стомлені чорні очі під важкими повіками вдячно зблиснули на цей комплімент.

— Але зараз не до сну. Рокі страшенно покалічений. Кажу ж вам, що я сам допомагав вшивати його тельбухи. Док... — він ще раз трусонув лікаря, очі в якого знову заплющилися. — Послухайте, док! Я питаю: чи можете ви рушити далі? Чуєте? Я кажу: чи можете ви рушити далі?

Стомлені собаки огризались і скавчали, коли їх штовханами будили зі сну. Посувалися подорожні повільно, не більше як на дві милі за годину, тварини при найменшій нагоді вкладалися на мокрий сніг.

— Ще двадцять миль — і виберемося з ущелини, — підбадьорював Доу. —А тоді ця крига хай хоч під три чорти провалиться, бо ми зможемо йти берегом — звідти лише десять миль до табору. От бачите, док, уже зовсім близенько. А коли полатаєте Рокі, за один день спуститеся човном додому.

Але крига під ними ставала все небезпечніша, ламалася попід берегом, безупинно здіймаючись дюйм за дюймом. У тих місцях, де вона ще трималася коло берега, її залило водою, і мандрівники насилу брели, чалапаючи по сніговій розталі. Малий Пеко погрозливо буркотів. Раз у раз виникали тріщини й розколини, а вопи все виборювали милю по милі, бо кожна з них варта була десяти миль береговими кручами.

— Сідайте на санки, док, і подрімайте трохи, — запропонував Доу.

Розлюченого погляду чорних очей було досить, щоб Доу не захотілося повторювати цієї пропозиції.

Опівдні з’явилося цілком певне застереження, що далі їхати кригою не можна. Крижини, що їх зносило прудкою течією, гримотіли попід льодом, на якому стояли мандрівники. Собаки боязко скавчали і рвалися до берега.

— Це значить — вище річка скресла, — пояснив Доу. — Скоро десь виникне зашерет, і вода щохвилини підніматиметься на фут. Треба йти верхами, якщо тільки здолаємо вибратись на берег. Ходімо! Швидше! І подумати лишень — на Юконі лід стоятиме ще не один тиждень!

Каньйон звужувався в цьому місці, і його високі стіни здіймалися так стрімко, що неможливо було видертись. Доу і Ліндеєві лишалося тільки йти вперед кригою; і вони йшли, поки не сталося нещастя. Гучно вибухнувши, крига тріснула навпіл під самим запрягом. Дві середні собаки провалилися в ополонку і, підхоплені течією, потягли за собою передовика. Тіла всіх трьох занесло під лід, і вони поволокли до краю криги решту собак, що скавчали з жаху. Люди скільки сили затримували санки, але їх разом з санками поволі стягувало до ополонки. За кілька секунд усе скінчилося. Доу одрізав ножем посторонки корінного собаки, і той, перелетівши через край, шубовснув під воду. Лід, на якому вони стояли, відколовся; тепер їхня велика крижина закрутилася і, наштовхуючись па берегову кригу й каміння, почала кришитись. Ледве встигли вони витягти санки на берег, як крижина стала сторч, опустилася й зникла під водою.

М’ясо й хутряні укривала подорожні спакували, а санки покинули. Ліндей обурився, що Доу взяв важчого клунка, але той затявся на своєму:

— Вам етапе роботи, коли доберемось. Ходімо!

Була перша година дня, коли вони почали видиратися схилом. О восьмій вечора досягли краю ущелини і з півгодини пролежали там, де попадали. Потім розпалили багаття, зварили казанок кави і з’їли по здоровенній пайці оленини. Але спершу Ліндей, зважуючи в руках, підняв обидва клунки й помітив, що його клунок чи не вдвоє легший.

— Залізна ви людина, Доу, — сказав він захоплено.

— Хто? Я? Ет! Ось подивилися б ви на Рокі! Він наче вилитий з платини, із сталі, з щирого золота, з найміцнішого металу. Я сам горянин, та де мені з ним змагатися! Вдома, у Керрі, я, бувало, трохи не до смерті заганяв хлопців, як ми полювали на ведмедя. Отож, коли ми вперше пішли з Рокі на полювання, закортіло мені похизуватись. Я попустив собакам ланцюжок і сам добре наліг на ноги, не відстаю, а Рокі за мною слідом, мало на п’яти не наступає. Я знав, що довго іншу не витримати, і як наддам ходи! А він і через дві години все так само наступає мені па п’яти. Мені аж прикро стало. "Може, ти підеш попереду й покажеш мені, як ходять? " — кажу йому. А він мені: "Чом би й ні? " І таки показав! Я не відстав од нього, але, сказати правду, зовсім заморився, доки загнали на дерево того ведмедя.

Ніякого спину не знає цей чоловік. І страх його не бере. Минулої осені, якраз перед заморозками, поверталися ми з ним смерком до табору. Я вистріляв усі набої на білих куріпок, а в нього один лишився. І тут собаки загнали на дерево ведмедицю грізлі. Невелику, фунтів на триста, але ж ви знаєте, що таке грізлі. "Не роби цього, — кажу я, коли він підняв рушницю. — У тебе один-однісінький набій, а зараз така темінь — не видко, куди й цілитись". — "Лізь, — каже, — на дерево". На дерево я не поліз, та коли ця ведмедиця скочила вниз на собак, таки, сказати правду, затужив за деревом. її ж бо дряпонуло кулею, і вона розлютилася аж не як! Ото була халепа! А тоді стало й зовсім кепсько. Ведмедиця скотилася в яму за здоровою колодою. З одного боку собакам її не дістати — колода в чотири фути заввишки. А з другого — крутий піщаний схил, і собаки, ясна річ, котяться вниз, просто на ведмедицю. Назад їм не вистрибнути, і ведмедиця калічить їх, тільки-но

котра скотиться. Навкруги кущі, вже зовсім смеркло, ні набоїв, нічогісінько.

Що ж тоді Рокі? Злягає на колоду, спускає руку і давай орудувати ножем. Але далі ведмежого огузка дістати не може, а собакам, усім трьом, ось-ось капець. Рокі у розпачі — собаки ж загинуть. Як не скочить він на колоду та хап ведмедицю за огузок і витяг-таки нагору. Тут як шугонуть вони гамузом додолу — ведмедиця, собаки, Рокі — і покотилися клубком усі двадцять футів, лаються й дряпають, а далі шубовсть у воду на десять футів, на самісіньке дно потоку. Випливли всі, хто як зумів. Ну, ведмедиці Рокі не спіймав, зате врятував собак. Ось який Рокі. Вже як йому чого заманеться, ніщо його не спинить.

На наступнім перепочинку Ліндей почув від Тома Доу, як саме сталася біда з Рокі:

— Пішов я у молоднячок за милю від хатини підшукати собі берізку на топорище. Вертаюсь уже назад, коли це чую — хтось одчайдушно вовтузиться там, де ми поставили пастку на ведмедя. Якийсь мисливець лишив її у старій криївці на харчі, а Рокі налаштував ізнов. І хто ж це вовтузився? Рокі із своїм братом Гаррі. Чую: то один крикне й засміється, то другий — наче там гра яка. І що ж то за дурняцька гра така, як ви гадаєте? Чимало бачив я зухів у себе в Керрі, але ці всіх перевершили. Попалася їм в пастку здоровецька пантера, і вони по черзі вдаряли її патичком по носі. Та це ще не все. Виходжу я з-за кущів, бачу — Гаррі вдаряє її. Потім відрубує від патичка дюймів шість і передає його Рокі. Бачите, патичок з кожним разом коротшав. Не так-то все воно легко, як ви думаєте. Пантера подається назад, горбиться й пирхає, звивається на всі боки, все щоб ударів уникнути. Ніяк не вгадати, коли вона стрибне. їй прищикнуло тільки задню лапу, ось що дивно, тож вона могла собі вигинатись.

Вони просто зі смертю гралися, бо патичок щораз коротшав, а пантера щораз дужче скаженіла. І ось уже від патичка лишився самий цурпалок на яких чотири дюйми. Черга була за Рокі. "Краще облишмо",

— каже Гаррі. "А то ж чому? "— питає Рокі. "Бо як ти зараз удариш, мені не зостанеться патичка", — відказує Гаррі. "Тоді ти й кинеш, а я виграю", — сміється Рокі й підходить до пантери.

Не хотів би я ще раз таке бачити. Котяра зібгалася й оступилася назад футів па шість, на всю довжину тіла. А патичок у Рокі всього на чотири дюйми. Котяра й загребла його. Зчепилися — не видно, де він, а де вона. І не стрілиш. Урешті Гаррі примудрився затопити ножа їй у горлянку.

— Якби знаття, що воно так, я б нізащо не поїхав, — зауважив Ліндей.

Доу притакнув головою.

— Отож вона й казала. Просила мене, щоб і слова не прохопилося про те, як усе скоїлося.

— Він божевільний, чи що? — розлючено спитав Ліндей.

— Всі вони там божевільні. Він з братом раз у раз підбивають один одного на всяке дурисвітство. Я бачив, як минулої осені вони наввипередки пливли через пороги — вода холоднюща, і вже шуга неслася. Чого тільки вони не витівають! І вона така сама. Нічого не боїться. На все піде, аби тільки Рокі дозволив. Але він дуже її береже. Поводиться, як з королевою, ні до якої табірної роботи не допускає. Оце тим і найняли мене та ще одного чоловіка за добрі гроші. У них купа грошви, а що вже люблять вони — аж до знетями. "Здається, тут непогано можна пополювати", — це так зауважив Рокі, коли восени натрапили на цю місцину. "Тоді давай тут влаштуємо табір", — Гаррі йому. Я весь час думав, що вони шукають золото. Та за цілу зиму жодної миски ніхто не промив.

Роздратування Ліндеєве дедалі зростало:

— Не терплю я таких навіжених. Щоб мене курка вбрикнула, коли я зараз же не поверну назад.

— Ні, ви цього не зробите, — впевнено заперечив Доу. — Не стане харчів на зворотну дорогу, а завтра ми вже будемо на місці. Лишився ще тільки останній вододіл, а далі спуститися до хатини. Та єй поважніша причина. Ви надто далеко від домівки, і я, будьте певні, не дозволю вам повернути назад.

Хоч Ліндей був втомлений до краю, проте спалах у його чорних очах остеріг Доу, що він перебрав міри. Доу простяг руку.

— Схибив, док, вибачайте. Визнаю — трохи стеряв розум через те, що пропали собаки.

III

Не через день, а через три дні після того, як на вершині їх мало не замела весняна сніговиця, Том Доу і Ліндей, заточуючись, наближалися до хатини в родючій долині, на березі ревучого Малого Пеко. Вступивши після яскравого сонця в півсутінь оселі, Ліндей не розгледів як слід її пожильців. Він тільки запримітив, що там двоє чоловіків і одна жінка. Але вони його не цікавили. Він підійшов просто до лежанки, де лежав потерпілий. Лежав той горілиць, заплющивши очі, і Ліндей одразу завважив гарний малюнок брів та шовковистість каштанових кучерів. Схудле бліде обличчя здавалося замаленьким для мускулястої шиї, проте тонкі риси його, незважаючи на виснаження, і досі твердо проступали.

— Чим ви промивали? — спитав Ліндей у жінки.

— Сулемою, звичайним розчином, — відповіла вона.

Він швидко зиркнув на неї, кинув ще швидший погляд па

пораненого і рвучко випростався. Вона дихала важко й нерівно, зусиллям волі намагаючись стримати хвилювання. Ліндей повернувся до чоловіків.

— Вийдіть усі — рубайте дрова або що хочете робіть. Тільки вийдіть.

Один з них завагався.

— Випадок дуже серйозний, — вів далі Ліндей. — Мені треба поговорити з його дружиною.

— Я його брат, — заперечив той.

Жінка благально глянула на нього. Він неохоче кивнув і ступив до дверей.

— І мені теж? — запитав Доу з лави, на яку був гепнувся увійшовши.

— І вам теж.

Тим часом, доки всі виходили, Ліндей взявся поверхово оглядати недужого.

— Отже, — сказав він, — це і є твій Рекс Стренг.

Вона спустила очі на потерпілого, немов бажаючи впевнитися, що це справді він, потім мовчки зустріла Ліндеїв погляд.

— Чого ти мовчиш?

Вона знизала плечима:

— Навіщо говорити? Ти ж знаєш, що це Рекс Стренг.

— Дякую. Хоча я міг би нагадати тобі, що бачу його вперше. Сідай. — Він показав їй на стільчик, а сам сів на лаву. — Я страшенно стомився. Ти ж знаєш: шосе від Юкону сюди ще не проклали.

Він витяг складаного ножика й почав виймати скалку у себе з великого пальця.

— Що ти гадаєш робити? — спитала вона, почекавши хвилину.

— Попоїсти та відпочити перед тим, як рушу назад.

— Що ти гадаєш робити з... — Вона показала головою в бік непритомного.

— Нічого.

Жінка підійшла до лави і ніжно поклала руку на густі кучері.

— Ти хочеш сказати, що вб’єш його? — повільно мовила вона. — Уб’єш тим, що нічого не зробиш, бо ти міг би врятувати його, якби схотів?

— Розумій як знаєш. — Він замислився на мить і виклав свою думку з недобрим смішком: — З давніх-давен у цьому нудному старому світі існує звичай саме в такий спосіб збуватися викрадачів чужих жінок.

— Ти несправедливий, Гранте, — лагідно заперечила вона. — Ти забуваєш, що це сталося з моєї волі, я сама цього бажала. Я вільна у своїх вчинках. Рекс не викрадав мене. Ти сам мене втратив. Я пішла з ним, рішуча й нетерпляча, з піснею на устах. Мене так само можеш звинуватити, що я викрала його. Ми пішли разом.

— Дуже зручний погляд, — зауважив Ліндей. — Бачу, у тебе, Медж, такий же гострий розум, як і раніше. Це, певне, йому надокучило.

— Гострий розум не заважає сильно кохати.

— І не по-дурному, — докинув Ліндей.

— Отже, ти визнаєш, що мої вчинки розумні?

Він здійняв догори руки.

— Хай йому біс, от і говори з розумною жінкою! Чоловік завжди про це забуває і потрапляє в пастку. Мене не здивує, коли скажуть, що ти полонила його якимось силогізмом.

На відповідь щось подібне до усмішки з’явилося в пильному погляді синіх очей, і вся вона неначе запроменилася жіночою гордістю.

— Ні, беру свої слова назад, Медж. Навіть якби ти була дурепа, то й тоді полонила б його, та й кого завгодно, своїм лицем, вродою, поставою. Хто-хто, а я це знаю. Сам пережив і, хай йому біс, досі ще не виплутався.

Він говорив швидко, нервово й роздратовано і, як завжди — вона не мала сумніву, — щиро. Вона озвалася на його останні слова:

— Ти ще пам’ятаєш Женевське озеро?

— Як не пам’ятати? Я годі був до одуру щасливий.

Вона хитнула головою, й очі її засвітилися.

— Отож заради того минулого. Прошу тебе, Гранте, згадай... на хвилинку... о, хоч на мить... чим ми були одне для одного... тоді?

— А тепер ти хочеш із цього скористатися, — посміхнувся він і знов узявся за свого пальця. Він витяг скалку, уважно оглянув її, тоді додав: — Ні, дякую. Я не придатний на роль доброго самаритянина.

— Але ти ж проїхав таку тяжку дорогу заради незнайомої людини, — наполягала вона.

Його раптом прорвало:

— Чи не думаєш ти, що я хоч крок ступив би, якби знав, що це коханець моєї дружини?

— Але ж ти вже тут... тепер. А він там такий лежить... То що ти гадаєш робити?

— Нічого. З якої речі? Я йому нічим не зобов’язаний. Він пограбував мене.

Вона хотіла ще щось сказати, але в двері постукали.

— Ідіть геть! —закричав Ліндей.

— Може, вам потрібна допомога...

— Геть звідси! Принесіть лиш відро води! Поставте там за дверима.

— Що ти хочеш?.. — почала вона тремтячим голосом.

— Умитись.

Вона відсахнулася, вражена такою жорстокістю, і міцно стисла уста.

— Слухай, Гранте, — сказала вона твердо. — Я розкажу все його братові. Я знаю Стренгів. Якщо ти можеш забути минуле, я теж забуду. Коли ти нічого не зробиш — Гаррі вб’є тебе. Та що там, навіть Том Доу зробить це, якщо я попрошу.

— Погано ж ти мене знаєш, якщо берешся на погрози, — повагом дорікнув він їй, а потім додав, глузливо усміхаючись: — Та й я не розумію, як саме моя смерть допоможе твоєму Рексові Стренгу.

Вона глибоко зітхнула й міцно стулила губи, коли його гострі очі постерегли її тремтіння.

— Це не істерика, Гранте! — в поспіху й тривозі скрикнула вона, цокотячи зубами. — Ти ж ніколи не бачив, щоб у мене бувала істерика. Не знаю, що зі мною, але я візьму себе в руки. Я просто в нестямі — і з гніву на тебе, і зі страху за нього. Я не хочу втратити його. Я люблю його, Гранте. Він мій володар, мій коханий. Я стільки жахливих днів просиділа тут, коло нього. О Гранте, прошу тебе, благаю!

— Просто нерви, — сухо зауважив він. — Припини це. Ти можеш заспокоїтись. Якби ти була чоловіком, я порадив би тобі покурити.

Непевною ходою вона підійшла до стільчика, сіла і почала стежити за Ліндеєм, силкуючись опанувати себе. За абияк зробленою грубкою засюрчав цвіркун. Надворі гризлися дві вівчарки. Груди пораненого помітно підносилися й опадали під хутряними укривалами. Вона побачила, як губи Ліндея склалися в недобру посмішку.

— А дуже ти його любиш? — запитав він.

Груди її бурхливо здіймалися, а в очах засяяла гордість — вона не соромилася своєї жаги. Він кивнув на знак того, що все ясно.

— Не заперечуєш, якщо я в тебе заберу трохи часу? — Він’ зупинився, ніби міркуючи, з чого почати. — Пригадую, читав я одну казку, чи не Герберта Шоу[48]. Оце ж я хочу тобі її розповісти. Жила собі жінка, молода й прекрасна. І чоловік — чудовий, закоханий у красу, охочий до мандрів. Був він якоюсь мірою подібний до твого Рекса Стренга, хоч не знаю, наскільки саме. Отже, чоловік цей був художник, з богемної братії, волоцюга. Він цілував її — о, не раз, і не два, й не один тиждень, а потім поїхав собі геть.

Вона любила його так, як ти, здається, любила мене... на Женевському озері. За десять років врода її злиняла від туги. Бачиш, деякі жінки жовкнуть від горя: воно порушує обмін речовин.

Отож трапилось так, що той чоловік осліп, і через десять років його за руку, мов дитину, привели до неї. У нього нічого в житті не лишилося. Він не міг більше малювати. А вона була дуже щаслива й раділа, що він не може бачити її лиця. Я ж тобі казав, що він схилявся перед красою. Тепер, тримаючи її знову в обіймах, він вірив, що вона прекрасна. Пам’ять про її вроду ще не вмерла в ньому. Він без угаву говорив про це і страшенно жалкував, що не може милуватися тією вродою.

Одного разу він розповів їй про п’ять великих картин, які йому хотілося б намалювати. Якби до нього повернувся зір, він намалював би їх і тоді міг би написати "Finis" і заспокоїтись. Ну, а до неї якимсь чином потрапив чудодійний еліксир. Досить змастити ним очі — і зір повністю повернеться до цього.

Ліндей знизав плечима.

— Ти розумієш її боротьбу. Прозрівши, він намалює оті п’ять картин. А її покине. Бо краса — то його релігія. Неймовірно, щоб він витримав її змарніле лице. П’ять днів вона боролася з собою. А тоді змастила йому очі еліксиром.

Ліндей замовк і вп’явся в неї очима: в блискучій їх чорноті раптом спалахнули мстиві вогники.

— Питання ось у чому: чи любиш ти Рекса Стренга аж так дуже?

— А якщо люблю? — запитала вона.

— Справді?

— Так.

— То ти можеш піти на жертву? Можеш від нього відмовитися?

Повільно, через силу вона відповіла:

— Так.

— І підеш зі мною?

— Так. — Цього разу голос її перейшов у шепіт. — Коли він видужає — так.

— Зрозумій: те, що було на Женевському озері, має повторитись Ти знову станеш моєю дружиною.

Вона згідливо кивнула головою, хоч уся знітилась і поникла.

— Гаразд! — Він хутко встав, підійшов до свого клунка і заходився розсупонювати ремінці. — Мені треба буде допомоги. Гукни сюди його брата. Гукни всіх. Потрібен окріп — якомога більше. Бинти я привіз, але треба глянути, що у вас тут е для перев’язки. Ось що, Доу, розпаліть вогонь і нагрійте чимпобільше води. А ви, — звернувся він до другого чоловіка, —— винесіть цього стола надвір під вікно. Мийте його,

шкребіть, шпарте окропом. Чистіть, чоловіче, чистіть так, як зроду нічого не чистили. Ви, місіс Стренг, будете мені за помічницю. Простирадл, певне, немає. Нічого, якось обійдемось. Це ви його брат, сер. Я дам йому наркоз, а ви потім будете підтримувати. Тепер слухайте, я розкажу вам, що треба робити. Спершу ви… але стривайте, ви вмієте стежити за пульсом?..

IV

Ліндей славився сміливими і вдалими хірургічними операціями, але за наступні дні й тижні він навіть самого себе перевершив. Ніколи досі не стикався він з таким тяжким випадком — каліцтво й переломи страшенні, та ще й допомога дуже припізнилася. Проте ніколи досі і не оперував він здоровішого людського організму. Хоча він усе одно зазнав би поразки, якби не котяча живучість пораненого і його просто-таки виняткова воля до життя.

Бували дні високої температури й марень; дні, коли серце у Стренга слабло і пульс бився ледве чутно; дні, коли він лежав при пам’яті, із виснаженими й запалими очима, а на обличчі з болю проступав рясний піт. Ліндей був невтомний, нещадно вимогливий, сміливий до зухвальства, і йому щастило — раз по раз ризикуючи, він вигравав. Не задовольняючись тим, щоб тільки повернути Стренгові життя, він поставив собі складне й ризиковане завдання: зробити його знову здоровим та дужим.

— Він залишиться калікою? — питала Медж.

Він не просто зможе ходити й говорити, не просто буде жалюгідною подобою давнішого Стренга, — відповідав їй Ліндей. — Ні, він бігатиме й стрибатиме, перепливатиме пороги, їздитиме верхи на ведмедях, боротиметься з пантерами — одне слово, робитиме всі свої дурощі. І попереджую тебе: він, як і раніше, чаруватиме жінок. Приємно це тобі буде? Ти задоволена? Не забувай: ти з ним не будеш.

— Роби далі, що треба, — ледве чутно відказувала вона на ці слова. — Верни йому здоров’я. Зроби його таким, як він був.

Не раз, як тільки дозволяв стан здоров’я Стренга, Ліндей усипляв його і робив неймовірні операції — різав, зшивав, з’єднував докупи частини понівеченого тіла. Згодом виявилася обмеженість рухів лівої руки: Стренг міг підняти її лише на певну висоту й не далі. Ліндей заходився шукати причину. І знайшов — це від скорочених, перекручених і порваних зв’язок. І знову вій різав та розправляв, витягав та розплутував. Єдине, що рятувало Стренга, — це величезна живучість і здоровий від природи організм.

— Ви вб’єте його, — нарікав Стренгів брат. — Дайте йому спокій. Ради бога, дайте йому спокій. Краще живий каліка, аніж цілий труп.

Ліндей скипів од гніву:

— Забирайтесь геть! Геть з хатини, доки не зрозумієте, що я повертаю його до життя! їй-бо, чоловіче, вам би краще підтримати мене, аніж оце так. Ваш брат усе ще на волосинці від смерті. Розумієте? Навіть сумнів може його згубити. Тепер забирайтеся звідси, повернетесь спокійний та бадьорий і будете, всупереч усьому, переконаний, що він стане знов такий, як був перед тим, коли ви з ним надумалися дурня клеїти. Забирайтеся звідси, кажу вам.

Брат, погрозливо стиснувши кулаки, подивився па Медж, ніби питаючи поради.

— Іди, будь ласка, іди, — попросила вона. — Це правда. Я знаю: він має рацію.

Іншим разом, коли стан Рексів неначе покращав, Гаррі сказав:

— Док, ви чародій! А я досі навіть не спитав, як вас звати.

— Яке ваше в чорта діло? Не заважайте. Забирайтеся собі!

Покалічена правиця раптом перестала гоїтися, знову відкрилася страшна рана.

— Некроз, — сказав Ліндей.

— Це вже кінець, — простогнав брат.

— Цитьте! — гримнув Ліндей. — Ідіть геть! Заберіть з собою Доу. І Біла теж— Роздобудьте кролів... живих, здорових. Спіймайте пастками. Всюди понаставте пасток.

— Скільки? — спитав брат.

— Сорок... чотири тисячі... сорок тисяч... Скільки зможете. А ви, місіс Стренг, будете мені допомагати. Я хочу локопирсатися в цій руці, з’ясувати, що там таке. Ідіть, хлопці, ідіть по кролів.

І він покопирсався — швидкими й точними рухами вискріб напівзмертвілу кістку, визначивши, наскільки вона згнила.

— Цього ніколи не сталося б, — пояснив він Медж, — якби в нього було менше інших травм, що забирають усі його життєві сили. Навіть його живучості не вистачає, щоб з усім упоратися. Я бачив, до чого йшлося, але мусив чекати й покластися на щастя. Цей шматок кістки доведеться вирізати. Він міг би й так обійтися, але кроляча кістка зробить йому руку такою, якою вона була.

Із сотень принесених кролів він вибирав, відкидав, знову вибирав і перевіряв, поки не знайшов те, що треба. Використавши рештки хлороформу, він зробив пересадку — прищепив живу кістку кроля до живої кістки людини, щоб вони, нерозривно сполучені й непорушні, у спільному фізіологічному процесі цілком відновили руку.

І протягом усього цього трудного часу, особливо коли Стренгові кращало, Ліндей та Медж подеколи перекидалися словом-другим. Лікар не лагіднішав, ані вона не обурювалась.

— Хоч воно й морока, — казав він їй, — але закон це закон: тобі доведеться взяти з ним розлучення, щоб ми могли знов одружитись. Що ти на це скажеш? Поїдемо на Женевське озеро?

— Як хочеш, — відповідала вона.

А іншим разом він казав:

— Якого дідька ти в ньому знайшла? Знаю, у нього були гроші. Але й ми з тобою жили, здається, не без вигод. Моя практика давала тоді пересічно сорок тисяч на рік — я перевіряв опісля по книгах. Ти не могла собі дозволити хіба що палаців та парових яхт.

— Оце ж воно й причина, — відповіла вона. — Може, ти надто захоплювався своєю практикою і забував про мене.

— Гм, — кепкував він, — а може, твій Рекс теж надто захоплювався пантерами й короткими патичками?

Він безперестанку домагався від неї пояснення, чим саме Стренг, як він казав, "засліпив" її.

— Цього не пояснити, — щоразу відказувала Медж.

А то нарешті гостро виповіла:

— Ніхто не може пояснити кохання, і я — найменше за всіх. Я лише знаю: кохання, божественне й нездоланне, воно існує, ото й усе. Колись у форті Ванкувері якийсь магнат з Компанії Гудзонової затоки дорікав

місцевому англіканському священикові. Той у листах додому, в Англію, скаржився, що службовці Компанії, починаючи з головного управителя, накладають з індіянками. "Чому ви не вказали на пом’якшувальні обставини? "— спитав магнат. Священик відповів: "Хвіст у корови росте донизу. Я не пробую пояснювати, чому це так. Я просто констатую факт".

— З біса ж ти розумна! — вигукнув Ліндей, і очі його роздратовано спалахнули.

— А що привело тебе аж сюди, на Клондайк? — запитала вона якось.

— Забагато грошей. І не було жінки, щоб їх тринькати. Та й схотілося відпочити. Певне, перевтомився. Я спершу майнув у Колорадо, але ж вони переслідували мене телеграмами, а дехто навіть сам приїхав. Подався до Сіетла — те саме. Рейсом прислав свою дружину до мене спеціальним поїздом. Куди мені було подітися? Операція вдалася. Місцеві газети пронюхали про це, а решту можеш уявити. Треба було десь сховатися — тож я й поїхав на Клондайк. Ну, а Том Доу знайшов мене саме тоді, як ми грали у віст у юконській хатині.

Настав день, коли Стренга з постіллю винесли надвір і поклали на осонні.

— Дозволь тепер сказати йому, — звернулася Медж до Ліндея.

— Ні, почекай ще, — відповів він.

Невдовзі Стренг уже міг сидіти, звісивши ноги з лежанки, а ще трохи згодом, підтримуваний з обох боків, похитуючись, ступив перші кроки.

— Дозволь тепер уже сказати, — попросила Медж.

— Ні, я хочу довести роботу до кінця. Щоб не було ніякого рецидиву. З лівою рукою ще якась перечепа. Це дрібниця, але я хочу зробити його таким, яким зробив його бог. Завтра я розітну руку й ліквідую цю ваду. Отож днів зо два йому треба буде полежати горілиць. Шкода, що немає більше хлороформу. Ну що ж, доведеться йому зціпити зуби й потерпіти. Він це зможе. Витримки у нього на десятьох вистачить.

Надійшло літо. Сніг розтанув, зостався лиш на далеких шпилях Скелястих гір на сході. Дні все довшали, доки й зовсім не зник присмерк, і сонце опівночі лише на кілька хвилин ховалося за обрій. Ліндей досі ще не дав спокою Стренгові. Він вивчав його ходу й рухи тіла, знов і знов роздягав його і втисячне примушував напружувати всі м’язи. Масажували його без кінця, поки Ліндей не заявив, що Том Доу, Віл і Гаррі зробились такими масажистами, хоч би й зараз працювати в турецькій лазні чи в клініці кісткових хвороб. Проте Ліндей був ще незадоволений. Він примусив Стренга проробити цілий комплекс фізичних вправ, стежачи тим часом, чи нема де прихованої вади. Він знов уклав його на тиждень у постіль, розтяв йому ногу, майстерно зробив одну-дві операції на малих венах і вишкріб шматочок кістки завбільшки з кавове зернятко, доки не лишилася здорова рожева поверхня, яку він зашив, прикривши м’язами.

— Дозволь уже йому сказати, — благала Медж.

— Ще не час, — була відповідь. — Скажеш тоді, коли я все закінчу.

Минув липень, і наближався кінець серпня, коли він звелів Стренгові вполювати лося. Ліндей ішов слідом за ним, придивляючись до кожного його кроку. Стренг був стрункий і по-котячому гнучкий. Ліндей ні в кого не бачив такої ходи: Стренг ступав без найменшого зусилля, всім тілом — здавалося, гнучкі м’язи піднімають його ноги мало не до самих плечей. І так легко це робилося, з якоюсь такою особливою грацією, що й не помітиш на око, чи швидко він іде Це був той убивчий темп, на який нарікав Том Доу. Ліндей захекувався й обливався потом, поспішаючи ззаду; де-не-де, як дозволяла дорога, він навіть підбігав, щоб не

відстати. Подолавши отак миль з десять, Ліндей, скомандував зупинитись і кинувся на мох.

— Досить! —— закричав він. — Несила за вами угнатися.

Він витер розпашіле лице, а Стренг тим часом сів на ялинового пенька, посміхаючись лікареві й усьому світові, мов пантеїст, зворушений зустріччю з природою.

— Може, де коле, чи ріже, чи болить? Хоч трошечки болить? — допитувався Ліндей.

Стренг похитав кучерявою головою і потягся всім своїм гнучким тілом, що аж бриніло радістю.

— Тоді все гаразд, Стренгу. Зиму, а то й дві від холоду й вогкості вам ще нитимуть давні рани. Але це минеться. А може, цього й зовсім не буде.

— Боже мій, лікарю, ви зробили зі мною чудо! Не знаю, як вам і дякувати. Я ж навіть вашого прізвища не знаю.

— Це пусте. Я витяг-таки вас — ось що головне.

— Ваше прізвище, певне, знають у всьому світі, — наполягав Стренг. — Закладаюся, що я впізнав би його, почувши.

— Либонь, що так, — відповів Ліндей. — Але це пі до чого. Ще одне випробування — і я дам вам спокій. За вододілом, у верхів’ї цієї річки, є притока Вітровійна. Доу розповідав мені, що торік ви за три дні дійшли до середньої розтоки й повернулися назад. Він казав, що ви мало не загнали його тоді. Так ось, улаштовуйтеся тут на ніч і чекайте. Я пришлю сюди Доу з усім табірним причандаллям. Ви маєте дійти до середньої розтоки й повернутися назад за такий самий час, як і торік.

V

— А тепер, — звернувся Ліндей до Медж, — даю тобі годину, щоб спакуватися. Я піду наладнаю човен. Біл полює на лося і до смерку не вернеться. Ми ще сьогодні будемо в моїй хатині, а за тиждень і в Доусоні.

— Я сподівалася... — Гордощі не дали Медж договорити.

— Що я відмовлюся від винагороди?

— О, умова умовою, але не треба бути аж таким жорстоким. Ти повівся не зовсім чесно. Відіслав його на три дні й не дав мені змоги сказати йому останнє слово.

— Залиш йому листа.

— Я розповім йому все.

— Приховувати щось було б нечесно щодо всіх нас трьох, — погодився Ліндей.

Коли він повернувся з берега, її речі було спаковано, а листа написано.

— Дай мені прочитати, якщо не заперечуєш.

Якусь мить вона вагалася, але потім простягла йому листа.

— Досить щиро, —сказав він, прочитавши листа. —Ну, ти готова?

Він відніс її речі на берег і, ставши навколішки, однією рукою затримав човна, а другу простяг, щоб допомогти їй сісти. Він пильно

стежив за Медж, але вона, не здригнувшись, подала йому руку, готуючись переступити через борт.

— Стривай! — сказав він. — Одну хвилину! Пригадуєш ту казку про еліксир, що я тобі розповідав? Я тоді не доказав її. Отож коли жінка змастила йому очі і вже хотіла назавжди піти від нього, випадково вона глянула у дзеркало й побачила, що врода повернулася до неї. А він, розплющивши очі, скрикнув з радощів, побачивши її вроду, і обняв її.

Тамуючи хвилювання, Медж чекала, що ж буде далі; на обличчі і в очах у неї проступав ледь помітний подив.

— Ти дуже гарна, Медж. — Він зупинився, потім додав сухо: — Решта і так ясно. Гадаю, що Рексові обійми недовго будуть порожні. Прощавай.

— Гранте! — майже прошепотіла вона, і в голосі її було стільки сказано, що й без слів він усе зрозумів.

Він засміявся, коротко й прикро.

— Я тільки хотів довести тобі, що не такий я вже й поганий. Як бачиш, віддаю добром за зло.

— Гранте...

— Прощавай.

Він ступив у човен і простяг їй тонку, нервову руку. Медж стиснула її в своїх долонях.

— Дужа, люба рука, — прошепотіла вона і, нахилившись, поцілувала її.

Він рвучко висмикнув руку, відштовхнувся від берега, опустив весло в прудку течію і спрямував човна туди, де дзеркальна водяна поверхня вирувала на порогах білим шалом шумовиння.